

Lindenheuvel en Peerlkamplaan

Een onderzoek naar de bouwgeschiedenis van het Huis met de Pilaren

door A. den Dikken en A. Koenders

Een restauratie met een verrassing

Op 22 april 1997 ontving Arie den Dikken van de afdeling Monumentenzorg van de gemeente Hilversum een telefoontje van de heer Brons. Het intensieve contact dat al bestond tussen Den Dikken en de bewoner van het Huis met de Pilaren kreeg door dat gesprek een andere wending. Tijdens de restauratiewerkzaamheden werden de gevels schoongemaakt en daarbij werd een verrassende vondst gedaan die het begin werd van een spannend bouwhistorisch onderzoek. In de cassettes onder de gootlijst was enig reliëf in de verflaag opgemerkt. Toen de schilder de verflaag daar voorzichtig was gaan afbranden, waren er zwarte figuren op een roodachtige ondergrond tevoorschijn gekomen.

Spoorvlagen spoedde Den Dikken zich naar de Peerlkamplaan. Daar trof hij de beide opdrachtgevers, de heer en mevrouw Brons-Verkaik. Eenmaal boven, op het balkon gekomen werd met toenemende spanning de laatste steiger beklommen. Daar onder de daklijst zag Den Dikken tot zijn grote verbazing dat er onder de vele lagen okerleuige muurverf vandaan, fraaie versieringen tevoorschijn waren gekomen. Op roodbruine vlakken waren in wisselende dikten zwarte figuren opgebracht: medaillons met de letter L, vaasvormige figuren, guirlandes en boomtakken.

Er hoefde niet lang over gepraat te worden, dit was een heel bijzondere vondst. Ook de collega van Den Dikken, de architectuurhistorica Annette Koenders, onderzoeker Matthijs de Keijzer van het Instituut Collectie Nederland, Erik Tjebbes als restaurator van historische schilderwerken, de architect Paul van Vliet, die voor de restauratie van de villa verantwoordelijk is, en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg moesten bekennen iets dergelijks nooit eerder te hebben gezien. Alle deskundigen vonden het van belang dit decoratieve stuc- en schilderwerk als een cultuurhistorische 'schat' te koesteren en zo authentiek mogelijk te bewaren.

De eigenaren hadden al te kampen gehad met allerlei tegenslagen. Het hele huis bleek vol te zitten

met een schimmel, die veel extra kosten veroorzaakte. De vondst van de bijzondere decoraties was eigenlijk ook gewoon een tegenvaller maar dan wel één met een leuke kant. Vlak voor kerst 1997 kwam de beschikking van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen binnen, waarin stond dat het pand op de rijksmonumentenlijst was geplaatst. Nu lijkt de restauratie van de bijzondere decoratielijst binnen handbereik.

De ontdekking van de decoraties riep echter allerlei vragen op over de bouwgeschiedenis van het pand. Om zoveel mogelijk antwoorden te vinden begon een ware ontdekkingstocht. Dit artikel doet verslag van alle naspeuringen die Arie den Dikken en Annette Koenders hebben verricht om de historie van het gebouw te reconstrueren.

Het oude Lindenheuvel

Onder deze titel stond in *Wij in Hilversum* van augustus 1959 een anoniem artikel over de villa Peerlkamplaan 18-20. De bijgaande foto laat de villa in volle glorie zien. Op de strook onder de gootlijst zijn geen decoraties te zien maar wel een rand met een donkerder tint dan op de overige ge-

Het voormalige Lindenheuvel met op de voorgrond M. Betlem. Onder de gootlijst is een donkere rand te zien (uit: *Wij in Hilversum*).

velvlakken. Het artikel rept over de groei van Hilversum na de aanleg van de spoorlijn in 1874. Sindsdien verzezen er op de engen veel villa's en landhuizen. Het dorp kreeg er aanzien door. Volgens het artikel is er één villa, die al vóór die explosieve groei van Hilversum werd gebouwd: het oude Lindenheuvel.

Het was in 1836, dat de Amsterdamse kassier J. van der Linden aan de 's-Gravelandseweg, op de hoek van het z.g. Schoenlapperspaadje (de tegenwoordige Boomberglaan) een buitenhuis liet bouwen. Het werd opgetrokken in neo-klassieke stijl, een wijze van bouwen die in de eerste helft van de vorige eeuw wel meer werd toegepast. Dan wordt in het artikel verwezen naar enkele villa's in de omgeving van Haarlem, die dezelfde architectuur vertonen. Ook meer monumentale gebouwen, zoals de Mozes en Aäronkerk te Amsterdam, het Gerechtshof in Leeuwarden en het Stadhuis van Utrecht werden volgens de schrijver met gebruikmaking van dezelfde stijlkenmerken uitgevoerd. Het huis had een onmiskenbaar cachet van voornaamheid. Het stond schuin aan de door zware iepen overschaduwde weg met het front naar het dorp gekeerd, waarop men vanaf het terras, over de akkers, neerzag. De ingang bevond zich aan de achterzijde, op de hoek van het Schoenlapperspad, waardoor de gehele voorzijde vrij bleef en temidden van het groen een vorstelijke aanblik bood.

Volgens het artikel was de voltooiing van dit huis een gebeurtenis van belang in het dorp. Het kreeg de naam Lindenheuvel naar de naam van de bouwheer. De inwijding vond plaats op 24 juli 1836. *Die avond was de 's-Gravelandseweg met vetpotjes geïllumineerd, de dorpsfanfare speelde en de kunstschilders, die ook toen reeds in Hilversum werkten, boden de nieuwe inwoner een prachtige, in marokijnleder gebonden album met afbeeldingen uit het Gooi aan, terwijl de toondichter Van Bree expresselijk voor deze gelegenheid een muziekstuk componeerde. Het was alsof de burgerij van het toen nog geen vijfduizend zielen tellende dorp in het nieuwe huis een symbool zag van de toekomstige bloei hunner kleine gemeenschap.*

De familie Van der Linden woonde er meer dan veertig jaar. Daarna viel het gezin uiteen. De ruim elf hectare grond werd verkaveld. Het pad, dat over het landgoed naar Gooilust in 's-Graveland liep, werd de tegenwoordige Van der Lindenlaan.

En dan komt het artikel met – zoals straks zal blijken – gedeeltelijk onjuiste informatie: *Het oude huis werd steen voor steen afgebroken en in 1882 op eigen terrein, aan de Peerlkampaan weder opgebouwd. Op de plaats waar het oorspronkelijk stond, verrees een nieuwe, grotere villa, het pand waarin later, na verbouwing, de tegenwoordige sociëteit "De Unie" werd gevestigd. Een groot deel van de langs de 's-Gravelandseweg gelegen landerijen kwam in handen van de bankier B.W. Blijdenstein, die daarop de thans ook al weer gesloopte villa "Vogelenzang" liet bouwen.*

Het artikel uit 1959 vertelt verder dat Lindenheuvel bleef bestaan en eerst in handen kwam van de heer Christiaan van Lennep, koopman en lid van de gemeenteraad. *Later was het eigendom van mevrouw J.W.A.M. Nilant-Baak en tenslotte van de bekende Hilversumse huisarts J. Peters jr., die er van 1903 tot 1949 zijn praktijk uitoefende. De naam "Lindenheuvel" is inmiddels vervallen, maar als "het huis met de kolommen" is het nog altijd bekend, ook nu daarin, na een inwendige verbouwing, het kantoor van notaris P.T. Smit is gevestigd.*

De villa De Limborg die stond op de plaats van het huidige kantongerecht bleek, gezien de oorspronkelijke bouwtekening, niet de gezochte villa te zijn. (coll. SAGV).

Schoenlapperspaadje en Schoenmakerssteegje

De schrijver heeft enkele documenten, die hij voor het artikel gebruikte, waarschijnlijk toch niet helemaal juist geïnterpreteerd. Hij schrijft immers dat het huis op de oude plaats met het front naar het dorp stond gekeerd. Op het perceel waar nu 'De Unie' staat, is een dergelijke situering uitgesloten. Op oude kadastrale kaarten zochten we naar gebouwen, die ongeveer een zelfde plattegrond hadden als het pand, dat nu aan de Peerlkampaan staat. De plattegrond van 'De Unie' lijkt er in de verste verte niet op. Zou dan wellicht de villa tussen de Boomberglaan en de huidige Van der Lindenlaan, die wel op de 's-Gravelandseweg georiënteerd is, bedoeld zijn geweest? De plattegrond van dat pand geeft wel een dieper gebouw aan dan Peerlkampaan 18-20, maar het geeft ook aan dat het pand een vooruitgebouwd middenge-deelte heeft, zoals dat in de vorm van het balkon bij de huidige villa ook het geval is. Een foto van die (reeds lang gesloopte) villa hielp ons uit de droom. Later werd op dit perceel het huidige kantongerecht van rijksbouwmeester Vegter gebouwd.

Op advies van de archivaris werd een bezoek gebracht aan het Rijksarchief in Haarlem. Op het bijgewerkte kadastraal minuutplan, sectie F, van 1827 troffen we bebouwing aan langs de 's-Gravelandseweg. Op de plaats van 'De Unie' staat een gebouw met een rechthoekige plattegrond, dat eerder met het front van het dorp afgewend lijkt te zijn. Daarnaast is te zien, dat op de plaats van de huidige bibliotheek ook al een gebouw stond, ongeveer evenwijdig aan de 's-Gravelandseweg.

Opeens viel het oog op enkele gebouwen iets verderop langs de 's-Gravelandseweg, aan de andere kant van de huidige Van der Lindenlaan. Het ene gebouw staat duidelijk met het front naar het dorp gericht. Het andere staat evenwijdig aan de huidige Van der Lindenlaan. En dan staat er in de weg een naam geschreven, die – zeker op microfilm – niet zomaar te lezen is. Na uitvergroting bleek daar te staan: *Schoenmakerssteegje*. Dat is net even iets anders dan het Schoenlapperspaadje waar in het artikel in *Wij in Hilversum* sprake van was. Als het huis op de hoek van de 's-Gravelandseweg met het Schoenmakerssteegje (nu Van der Lindenlaan) heeft gestaan kan de villa niet op de

plek van De Unie hebben gestaan. Zou de schrijver van het artikel in *Wij in Hilversum* een vergissing hebben gemaakt?

Dezelfde van Einde Gooi ?

Toen we ons goed realiseerden, dat in *Wij in Hilversum* de naam Van der Linden uit Amsterdam werd genoemd, ging er nog een heel ander lampje branden. Enige tijd geleden deden we onderzoek naar het Tweede Blok van de ontginning ten zuiden van Hilversum, waarop nu Zonnestraal en Einde Gooi liggen. Toen troffen we in het Streekarchief een koopakte aan van 21 november 1837, waarin Jan David Zocher, architect, wonende te Haarlem, zes percelen domaniale heidegrond kocht voor hemzelf en voor Johannes van der Linden, koopman, wonende te Amsterdam. Op deze percelen grond is het landgoed Einde Gooi tot ontwikkeling gekomen. Hoewel het nog niet zeker is, kan de akte uit 1837 er op wijzen dat Jan David Zocher ook iets te maken heeft gehad met het ontwerp voor de landschapstuin van Einde Gooi en het aldaar aanwezige woonhuis met boerderij.

Toen de link tussen Zocher en Johannes van der Linden via Einde Gooi was gelegd, hadden wij ook een aanknopingspunt om de villa Peerlkampaan 18-20 te vergelijken met de ontwerpen van Zocher. Hierover straks meer.

De toast van Albertus Perk

Ondertussen werd in de documentatie van het Rijksarchief ook een artikel uit 1910 van de zoon van Albertus Perk, Albertus jr., over Lindenheuvel aangetroffen.¹ Het bevat de originele tekst van een toast van Albertus Perk op de nieuwe gebruikers van het in 1836 ingewijde landhuis:

Linden Heuvel

Naar veler meening ontleent deze plek zijn naam aan de aldaar bij den aanleg van het vroegere Buitenverblijf geplaatste lindenboomen, waarvan er nog enkele aanwezig zijn; de naam is echter er aan gegeven door den heer J. van der Linden, kassier te Amsterdam, die den driehoek aankocht begrensd door den 's Gravelandsche weg, de thans genoemd van der Lindenlaan en Schuttersheide, en even als de Trompenberg, op de oude kaarten voorkomende onder den naam van "de hooge Dreuvik". Het was toen een barre onbegroeide streek, waarop de koper een landhuis

met stal en tuinmanswoning deed bouwen, de geheele plek waarop thans omstreeks twintig villa's en heerenhuizen staan werd als park aangelegd en beplant. Onder de stukken door mijn vader nagelaten vond ik nog de volgende toast door hem uitgesproken bij de inwijding van de in 1836 aangelegde buitenplaats:

Gelijk alles wat ons bejegt, gelijk het veld dat ons hier van alle kanten omgeeft, van afwisseling getuigt, zoo doet het ook de plek gronds, waarop wij thans zoo genoeglijk bijeen zijn. Lang was die plek open, bar, en ongezellig, toen weinige hutten de kiem in zich bevattenden van het groot en bloeiend dorp dat voor ons ligt. Eeuwen later, nu ruim honderd jaar geleden, verspreidden twee woningen en eenige beplanting reeds leven en lommer om deze heuvel, die toen den innemenden naam droeg van "Het Welvaren".

Dat welvaren echter was ook wisselvallig – de woningen verdwenen – het boomgewas volgde; als kind zag ik nog het laatste overblijfsel van den ouden stam, wien dat scheiden van de standplaats, waar hem zooveel stormen over het hoofd waren gegaan, moeilijk viel; reeds uitgerooid of neergevallen bleef die boom meer dan een paar jaar liggen; ook dit overblijfsel verdween en gedurende meer dan het derde eener eeuw was deze driehoek te midden van bebouwd grond, alleen, woest en onvruchtbaar. 't Scheen of de schim van Willem de II, gramstorig dat eens zijn benden hier verdwaalden aan den tweesprong, en zijn aanslag op Amsterdam daardoor mislukte, grimmig rondwaarde en de vloek van dorheid over dezen heuvel had uitgesproken. Aan onderscheiden eigenaars ging hij over – vruchteloos echter – men begon hem te bebouwen, maar een volgend jaar zag de eigen woestheid wederkeren.

Eindelijk braken beter dagen voor deze omtek – beter vooral ook voor dit plekje gronds – aan: gij, stichter van Lindenheuvel hebt de verstoorde schim doen deinzen, den ban van onvruchtbaarheid opgeheven – voor barheid en eenzaamheid – schoonheid, leven en gezelligheid aan dit oord geschonken. Onder het genot van zooveel goeds als uw gastvrijheid ons mededeelt, zitten wij nu vriendschappelijk bijeen, waar vroeger alleen het schuw konijn, uit de hei-

deachtige grasscheuten, schichtig opsprong.

Met deze toast wensch ik u van harte een duurzaam genot van uwe stichting. Smaak er bij en na een werkzaam leven eene lange en genoeglijke rust. Zij de oogst van uw arbeid zoo schoon en rijk als die welke wij nu rondom ons den landman zien toelachen; dat uwe kinderen met u en met hun dierbaar pand, de hoop van uw huis, er de blijde vruchten van helpen plukken. – Moge de onbestendigheid van het verleden hier vervangen worden door de meest mogelijke bestendigheid van zegeningen en genoegens, die mogen gesmaakt worden binnen deze wanden, die mogen zich naar buiten verspreiden en zoo het duurzaamst welvaren u vergezellen en omringen.

*Dan wordt door u en uw geslacht
Nog vaak met vreugd de stond herdacht
Die thans ons mag verblijden
Waarop wij in deez' ruime zaal
Gewapend met een vol boocaal
Den Linden-Heuvel wijden.*

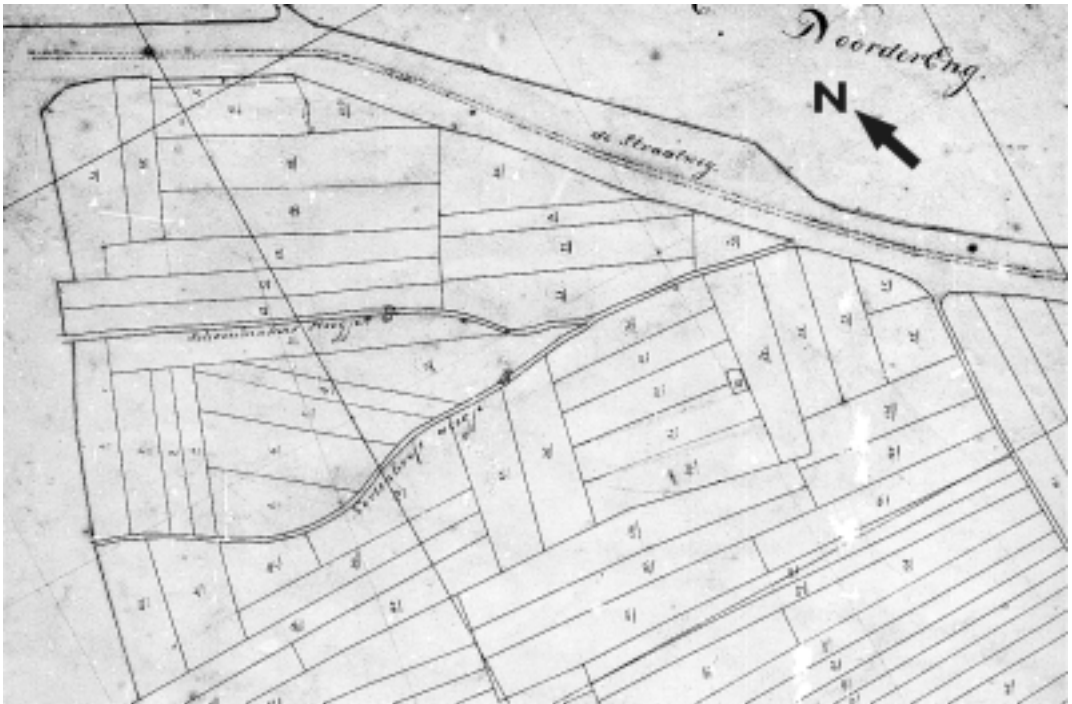
*Zijn huis sta vast als van arduin !
Voor storm en bliksem zij zijn kruin
Voor ramp zijn meester veilig;
Aan allen zegen zij hij rijk
Aan landelijk – en huiselijk –
Aan stil genoeg en heilig !*

*Die heuvel hef' zijn schoonen top
Een reeks van jaren bloeiend op;
En onder deze linden
Moogt gij er nog, met gade en kroost,
Na arbeids-rust, na zorgen-troost,
EN vreugd EN schaduw vinden !*

24 julij 1836. A. Perk

De toen uitgesproken wenschen voor de duurzaamheid der stichting zijn niet in vervulling gekomen; evenals het vroegere "Welvaren" zijn de destijds opgerichte gebouwen verdwenen en is daarvan slechts één spoor overgebleven in het huis bewoond door den geneesheer Peters; het gesloopte gebouw is namelijk met eenige wijziging verplaatst naar den hoek van de Boomborglaan en de Peerlkampaan.

In 1880, na den dood van de toenmalige bezit-

De percelen, die in 1836 door Van de Linden werden aangekocht, bevinden zich op deze kaart tussen de 's-Gravelandseweg en het Schoenmakerssteegje. Het perceel op de hoek werd het eerst gekocht. (kadastraal minuutplan sectie F, 1827. Rijksarchief Noord-Holland).

ster, werd de geheele plaats ter grootte van omstreeks elf hectare in publieke veiling aangekocht door den Heer Chr. van Lennep voor ruim 125 mille; de grootste helft bestaat nu uit de plaatsen van de Heeren Blijdenstein en Krölller.

De vondst van de toast van Albertus Perk leverde dus weer enkele aanvullende gegevens op. De naamgever van Lindenheuvel was J. van der Linden die de driehoek tussen de 's-Gravelandseweg, de huidige Van der Lindenlaan en de Schuttersheide kocht. De nieuwe eigenaar liet er een landhuis met stal en tuinmanswoning bouwen. Het landgoed werd als park aangelegd en beplant. In 1880 werd het landgoed geveild en aangekocht door Christiaan van Lennep. Het werd opgedeeld in de percelen van Blijdenstein en Krölller. Rond 1905 stonden blijkens de Hoogtekaart van Hilversum op het perceel van Krölller omstreeks twintig villa's en herenhuizen.

Archief notaris Karel Jan Perk

Terug in Hilversum werden de nieuwe vondsten met de gemeentearchivaris besproken. In het notarieel archief werd gezocht naar akten, die op deze percelen betrekking hebben. De speurtocht werd rijk beloond:

Op 8 november 1834 kocht Joannes van der Linden van Willem de Wit Gerritszoon, fabrikant aan de Langestraat, *van ouds een erf en bepoting, genaamd "het Welvaren", later: "Scheiboom"*. Het betrof het perceel met de toenmalige kadastrale aanduiding: sectie F nr. 24. Als tussenpersoon bij de verkoop trad Jan Vlaanderen Lourenszoon op.² Willem de Wit (kort daarop burgemeester van Hilversum) had dit perceel op 24 maart 1830 op een veiling gekocht van de erfgenamen van wijlen Marretje Das, weduwe van Jan Janszoon Perk.³

Na die eerste aankoop kocht Van der Linden nog vele andere percelen aan beide zijden van de 's-Gravelandseweg. De verkopers waren o.a.: de gemeente Hilversum; Jan Tijmenszoon de Groot,

landbouwer aan de Groest; Aagje en Neeltje de Groot; Dirkje Beijer (weduwe van Dirk Willemszoon Andriessen); W.C. van der Heijden; J.L. Nieuwenhuizen en Matthijs Haan. Ook enkele Amsterdammers verkochten percelen aan Joannes van der Linden. Het zijn Louis du Bouvry, Rudolf Storck en ene Hope. Hope was ook al een relatie van vader en zoon Zocher.⁴

De familie Van der Linden

Uit zijn overlijdensakte van 28 maart 1840 blijkt dat Johannes van der Linden koopman was en aan de Keizersgracht nr. 278 (bij de Hartenstraat) in Amsterdam woonde. Hij overleed daar op 26 maart 1840 in de leeftijd van 59 jaar. Hij was geboren in St. Truiden en gehuwd met Josephine Marie Thérèse van Eesbeek. Van der Linden heeft dus maar kort, vier jaar, van Lindenheuvel kunnen genieten. Volgens akten in het gemeentearchief van Amsterdam liet hij drie dochters na: Maria Gertrudis (gehuwd met C.F.N.C. Frische); Jeanne Catherina (gehuwd met J.C. van Nierbeck) en Charlotte Antoinette (gehuwd geweest met J.H.A. van Herberghen en na diens overlijden gehuwd met Philippus Johanna Anthonius Sundorff). Deze Charlotte Antoinette van der Linden, die in Amsterdam aan de Keizersgracht 225, in het huis met de naam 'De Kooper Moole, 1746' bij de Hartenstraat woonde, overleed op 23 juni 1880 op haar *buitenverblijf genaamd Lindenheuvel*. Zij liet geen nakomelingen in de rechte lijn na.

Boedelbeschrijving Buitenplaats Lindenheuvel

In het notarieel archief van Amsterdam bevindt zich haar testament, een proces-verbaal van boedelbeschrijving van 13, 14 en 16 juli 1880 en een *Staat van den Inboedel zich bevindende op de Buitenplaats "Lindenheuvel" te Hilversum*.⁵ De kinderen van de zusters van Charlotte Antoinette van der Linden kregen twee-derde deel van de erfenis, een andere nicht en neef, J.M.C. van Eesbeek en C.F. van Eesbeek, kregen het andere derde deel.

In de boedelbeschrijving wordt Lindenheuvel ook als *Heerenhofstede* aangeduid. Het omvatte vele percelen *bouwland, bosch, weg, dennenbosch* ter grootte van bijna 25 hectare. Verder had zij diverse andere percelen bouw- en weiland in vruchtgebruik en erfpacht van o.a. de families

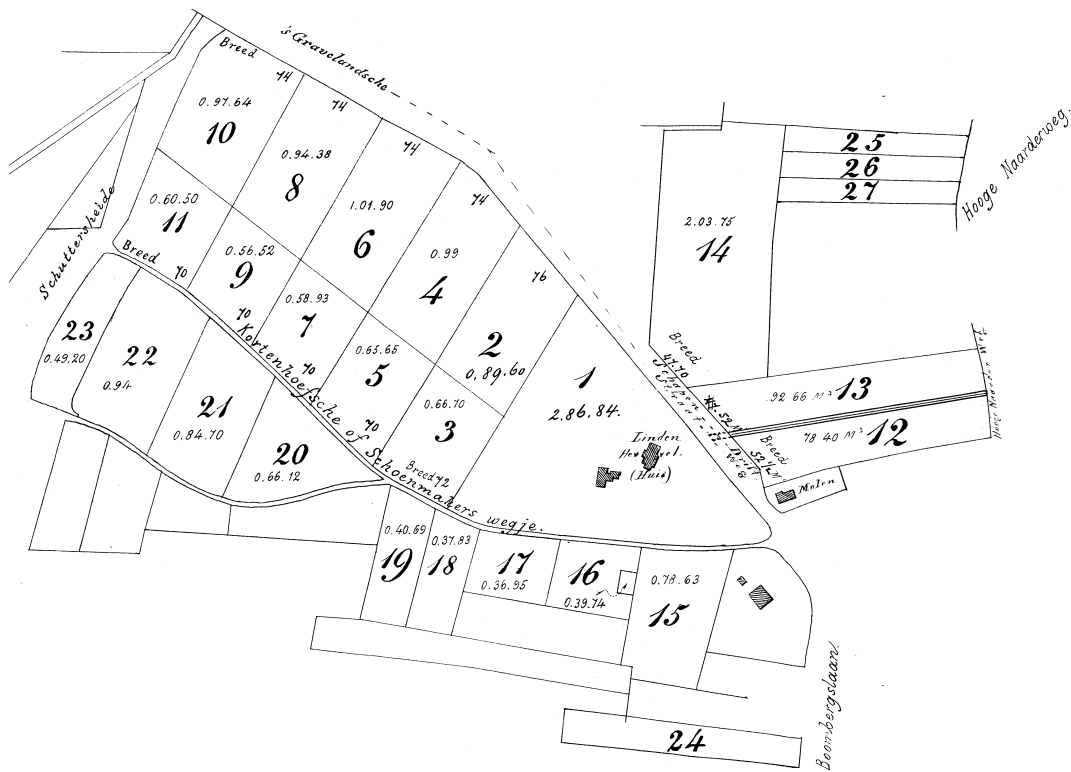

Op de Kaart van Gooiland na de Heide Verdeeling van 1843 is het in 1836 gestichte Lindenheuvel goed te zien (coll. SAGV).

Penn-Sundorff en Heusken-Sundorff en van M.C.I.H. Corver Hooft.

Uit de inboedelstaat kan een goede indruk worden verkregen van de inventaris van dit zomerverblijf. Met enige fantasie kan een voorstelling worden gemaakt van de indeling van het huis. Het was verdeeld in drie woonlagen. De begane grond en de verdieping werden verbonden met een trap, waarop een loper lag en enige traproetjes, terwijl de trap tussen de verdieping en de zolder twee lopers had. Op de zolder waren twee dienstbodenkamers, een logeerkamer en een naaikamer, terwijl ook nog sprake is van een vliering.

De verdieping had twee slaapkamers (één voor mevrouw en één voor de juffrouw), een grote en een kleine logeerkamer en een balkonkamer. De begane grond had een kabinetje, een zaal, een tuinkamer, een vestibule een een keuken. Het pand had ook een kelder. Aan de hand van de beschre-

De percelen die op 29 september 1880 werden geveild. De percelen 1 tot en met 11 werden gekocht door Van Lenep. (coll. SAGV)

ven gordijnen zou het aantal vensters kunnen worden berekend. In de tuin stonden niet minder dan 1000 potten met bloemen! Dat de tuin een genoeglijke verblijfplaats moet zijn geweest blijkt ook uit het vele opgesomde tuinmeubilair: een ijzeren tuintafel, 4 dito stoelen, 6 dito banken, een geschilderde tafel, vijf rieten stoelen, 6 houten stoelen, 6 voetenbankjes, 2 zonnewijzers, 3 houten banken. Daarnaast waren er een moestuin en opstallen als een volièrre, een koetshuis en een stalling.

Veiling percelen Lindenheuvel in 'het Hof van Holland'

Op 29 september 1880 hield notaris Karel Jan Perk in het logement Het Hof van Holland een openbare verkoping op verzoek van de gezamenlijke erfgenamen van mevrouw Charlotte Antoinette van der Linden, weduwe van de heer Philippus Johannes Anthonius Sundorff.⁶ De verkoping betrof 27 percelen, die op een veilingkaart stonden aangegeven.

In het secretarie-archief van de gemeente Hilversum uit de periode 1851-1939 bevindt zich een kaart, die in oktober 1881 werd ingediend door de kopers van de percelen 12 en 13 tussen de 's-Gravelandseweg en de Hoge Naarderweg. De kaart was gevoegd bij een verzoek om de Koninginneweg te mogen doortrekken van de Hoge Naarderweg naar de 's-Gravelandseweg, rechttoe rechtaan gericht op Lindenheuvel. De kaart bij het verzoekschrift moet gebaseerd zijn op de veilingkaart van september 1880. De nummers, de beschrijvingen en de maten van de percelen komen exact met elkaar overeen. Deze kaart geeft een overzicht van het oorspronkelijke bezit van de heer Joannes van der Linden, met daarop aangegeven het huis Lindenheuvel met koetshuis.

Aan de hand van deze kaart kunnen we ons een goede voorstelling maken van de plaats waar dit huis heeft gestaan, vlakbij de molen aan de 's-Grave-

landseweg, ongeveer tegenover de aansluiting van de Koninginneweg op de 's-Gravelandseweg en met het front georiënteerd op het oude dorp, zoals in het hiervoor aangehaalde artikel in *Wijn Hilversum* werd aangegeven. In de veilingakte werd perceel één als volgt omschreven: *De heerenhuizinge, genaamd: "Lindenheuvel", de tuinmanswoning, waarbij mangelkamer met koetshuis en stalling en verdere getimmerten, broeierij, moestuin met vruchtboomen, parken, slingerlanen en bosschen, staande en liggende aan den straatweg van Hilversum naar 's-Graveland nabij den Trompenberg.*⁷

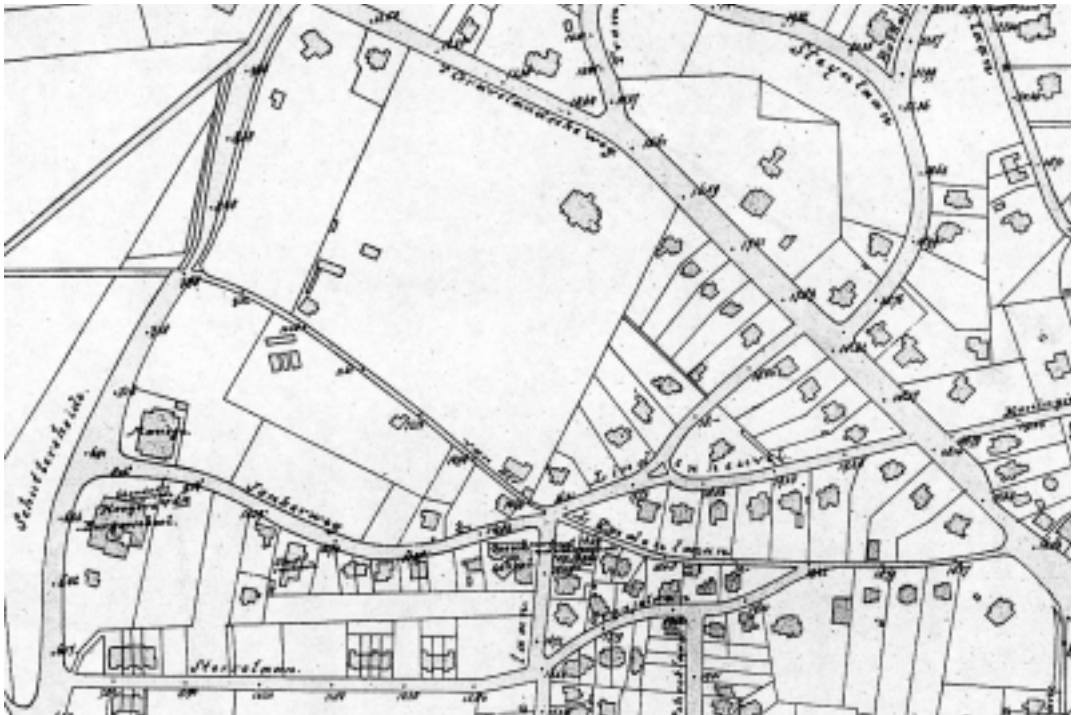
De belangrijkste koper

Het valt op, dat perceel 1 niet als bouwterrein werd geveild, terwijl de percelen 2 tot en met 19 nadrukkelijk wel als bouwterrein werden geveild. De percelen 2 tot en met 11 waren grotendeels of gedeeltelijk beplant met opgaande bomen en / of eikenhakhout. De percelen 20 en volgende werden als bouwland of als bos geveild. Op de nummers 20 tot en met 22 is het latere Rosarium ontstaan. In de omschrijving van perceel 4 staat in de

akte een mysterieuze tussenzin: *in welk perceel zich bevindt de "granietsteen"*. Wat hiermee precies bedoeld wordt is niet duidelijk. Zou het misschien een grenssteen zijn geweest, die de knik in de erfscheiding met de 's-Gravelandseweg ter hoogte van perceel vier heeft gemarkeerd? Het leggen van grensstenen was vóór de invoering van het kadaster en ook blijkens een bewaard gebleven terreinopmeting van het landgoed Het Hoogt van 't Kruis een alom gebruikt middel om grenzen tussen percelen aan te geven.

Perceel 24, gelegen ten westen van de Boomberglaan, werd ten noorden en westen begrensd door percelen van Tijmen J. van der Heijden en ten zuiden door een perceel van Christiaan van Lennep, die de belangrijkste koper op de veiling was. Hij kocht de percelen 1 tot en met 11 (alle percelen tussen de 's-Gravelandseweg en het Schoenmakerssteegje), met daarop het oude Lindenheuvel voor f 125.255.⁸

Als we de kaart van oktober 1881 vergelijken met de kadasterkaart van 1827 ontdekken we dat in die tussentijd een verlegging van het tracé van

Het oorspronkelijke eigendom van Van der Linden werd na de veiling van 1880 opgedeeld, rond 1905 stonden er circa 20 villa's en herenhuizen. Bovendien waren er twee nieuwe straten aangelegd. (coll. SAGV).

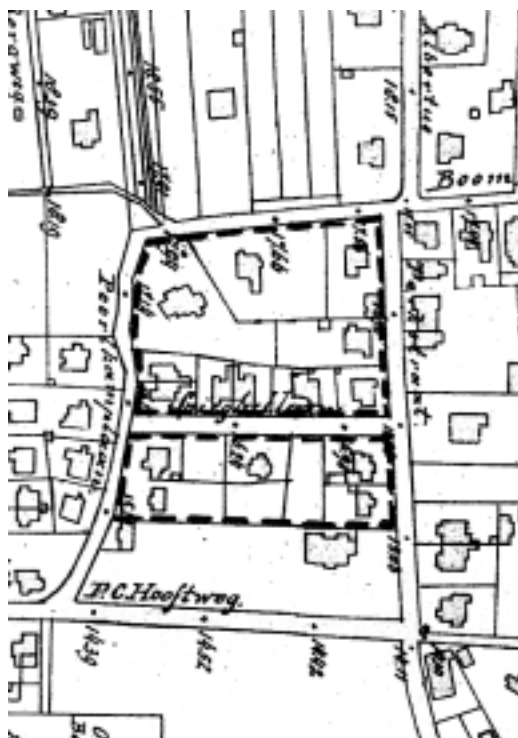
het Schoenmakersteegje en het Kortenhoefweegje heeft plaatsgevonden. Het werd in zuidelijke richting verlegd. Ook de aansluiting met de 's-Gravelandseweg werd meer in de richting van de Boomberglaan opgeschoven. Resultaat hiervan was, dat de *heerenhuizinge* Lindenheuvel een nog royalere ligging kreeg.

Christiaan van Lennep

Christiaan van Lennep werd op 14 mei 1828 in Amsterdam geboren. Eerst trouwde hij met Louise Johanna Meis. Uit dit huwelijk werden in Samarang op Java 2 kinderen geboren, t.w. Jacob op 3 november 1864 en Ada op 20 oktober 1865. Van Lennep is kort na de geboorte van Ada en het overlijden van zijn eerste vrouw getrouwd met Louise Charlotte K pfer, geboren in Pasjaroean. V or hun komst naar Hilversum werden uit dit huwelijk geboren: Louise Charlotte (12 oktober 1870, Djokjakarta op Java), Christine (16 januari 1872, Samarang op Java) en Roeltje (3 oktober 1876, Wiesbaden in Duitsland). Het gezin vestigde zich op 17 april 1879 in Hilversum aan de 's-Gravelandseweg, wijk H 756 (later waarschijnlijk vernummerd tot wijk F, nr. 37).⁹ Dit huisnummer betrof het huis, waarin nu 'De Unie' is gevestigd. Enkele dagen later, op 21 april 1879, werd in huize Van Lennep een dochter geboren, genaamd Maazij.¹⁰

Op 11 juni 1879 maakte Christiaan van Lennep zijn opwachting bij notaris Karel Jan Perk, dit keer om een testament te laten maken ten behoeve van de kinderen uit zijn eerste huwelijk. Voor het geval hij zou komen te overlijden en de kinderen nog minderjarig zouden zijn, stelde hij zijn zwager jonkheer Cornelis Hartsen aan als voogd. Hartsen was oudlid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en woonde in Amsterdam. Als toezienend voogd werd aangewezen Van Lenneps broer, de heer meester Willem van Lennep, eveneens wonende te Amsterdam. Tot erfgenaam werd benoemd zijn echtgenoot, vrouwe Charlotte Louise K pfer.

Op 14 juli 1883 vestigde Van Lennep een hypotheek op zijn perceel met herenhuis met erf en tuin op de hoek 's-Gravelandseweg / Boomberglaan (thans het perceel 'De Unie' tot aan de Doopsgezinde kerk) en op een koetshuis met schuur, erf en bouwland aan de Boomberglaan (waar nu de Van Lenneplaan ligt). De hypotheek werd gesloten bij zijn zwager en toezienend voogd Cornelis Hartsen

Op 16 juli 1884 vond de scheiding tussen Van Lennep en Lamberts plaats. Op de Hoogtekaart van 1905 zijn de percelen aan de Peerlkamplaan nog wel te herkennen. Het omliggende perceel links, dat in bezit kwam van Lamberts, bevatte toen een groot huisperceel (mogelijk het herbouwde Lindenheuvel). Het omliggende perceel rechts met vijf kleine huispercelen werd toegedeeld aan Van Lennep. (coll. SAGV).

om het kindsdeel in de nalatenschap van de moeder van zijn minderjarige kinderen Jacob en Ada van Lennep te kunnen uitkeren.¹¹ Kort daarop verleende Van Lennep zelf ook enige hypotheeken en kocht en verkocht hij schuldbekentenissen van en aan derden. Blijkbaar had hij geld te beleggen.¹²

Snelle projectontwikkelaar met steun burgemeester

Van Lennep werd in Hilversum meteen actief. Nadat hij zich in 17 april 1879 in Hilversum had gevestigd, ging hij al op 24 mei daaropvolgend een maatschap aan met de heren meester Daniel Paulus Hendrik Aberson, griffier bij het Kantongerecht, wonende te Den Helder; Benjamin Reinhardt Godfried Bouricius, particulier, wonende te

Hilversum; Jan Cornelis Gülcher, particulier, wonende te Hilversum; Adriaan Holtzman, assuradeur, wonende te Amsterdam; Jean Joseph Servais, architect, wonende te Hilversum, en Cornelius Tobias Suermondt, particulier, wonende te Haarlem.

Het doel van de maatschap was *de aankoop en de exploitatie van de terreinen, gelegen te Hilversum bezijden Boomberg aan den Molendrift* (huidige Vaartweg), *bij het kadaster bekend in sectie F onder nummers 62 tot en met 77, voor zoover die niet behooren of volgens te ontwerpen schetskaart gebracht zullen worden tot het terrein ten name staande van Mevrouw Hermina Elisabeth Bouricius, geboren Kamphuis*. Aberson was de administrateur, Servais de technische man. Gegadigden voor bouwgrond moesten zich wenden tot Servais. Als getuige was bij de notaris Johan Elius Christoph Schook aanwezig, burgemeester van de gemeente Hilversum.¹³ 'Projectontwikkelaar' Van Lennep had al de steun van de toenmalige burgemeester verworven.

Veiling Erven Perk

In Het Hof van Holland koos op 27 september 1881 de Amsterdamse notaris Daniël van Dijk standplaats voor een openbare verkoping door de erven Albertus Perk (deze was in 1880 overleden). Voor de notaris verschenen Jan Perk, gemeenteontvanger van Hilversum, die ook optrad als gemachtigde van Maria Antoinetta van Putten, de weduwe van Albertus Perk, en als gemachtigde van haar zoon Albertus Perk, candidaat-notaris en oud-secretaris van de gemeente Hilversum. Ook verscheen Karel Jan Perk, notaris in Hilversum, die ook optrad als gemachtigde van Cornelis Egbert Perk, burgemeester van Anna Paulowna, en George Diederik Perk, wonende te Oisterwijk. Verder verscheen Coenraad Jacob Temminck, grondeigenaar (van 't Hoogt van 't Kruis), als gemachtigde van zijn echtgenote Albertha Maria Perk.¹⁴

Er werden diverse percelen geveild, waaronder een perceel bouwland, *liggende nabij het 's Gravelandsche Einde ('s-Gravelandseweg), grenzende aan den Diepenweg (Peerlkampaan), de Boomberglaan, Doopsgezinde Kerk en aan de perceelen van de Heeren Boissevain (bibliotheek), Langenhuizen, Mejuffrouw van Ravenzwaaij en dames Camerlingh*. Albertus Perk had dit perceel na het overlijden van Krijn Perk op 8 april 1831 te

Eemnes bij testament verkregen. Deze Krijn had het perceel op een veiling gekocht op 24 maart 1831. Het bouwland werd tijdens de veiling in meer dan vijftien percelen bouwterrein aangeboden. Daarvan werden er zeven gekocht door koopman Christiaan van Lennep en commissienair Hendrik Lamberts, ieder voor de helft.

Uit de omschrijvingen valt op te maken, dat de P.C. Hooftweg en de Albertus Perkstraat tot de Boomberglaan net waren aangelegd. De Spieghellaan was nog niet aangelegd. De aangekochte percelen werden omsloten door de latere Peerlkampaan, de P.C. Hooftweg, de Albertus Perkstraat en de Boomberglaan. Volgens de veilingakte waren alle terreinen onbebouwd.

Scheiding Van Lennep en Lamberts

Op de bouwterreinen werden in de jaren daarna door Van Lennep en Lamberts *voor gemeenschappelijke rekening eenige huisperceelen gesticht*.¹⁵ Een jaar vóór de veiling had Van Lennep Lindenheuvel gekocht. Op 16 juli 1884 kwamen Van Lennep en Lamberts bij notaris Karel Jan Perk verklaren, dat zij een scheiding en deling wilden aanbrengen van de in ontwikkeling zijnde gronden. De splitsing werd als volgt gemaakt:

Van Lennep verkreeg enige aan elkaar gelegen percelen bouwterrein waarop *vijf kleine huisperceelen zijn gesticht*, gelegen tussen de Spieghellaan, de Albertus Perkstraat, de Peerlkampaan en een perceel (aan de overkant van de P.C. Hooftweg) van de heer K.J. Perk; Lamberts verkreeg enige aan elkaar gelegen percelen bouwterrein waarop *een groot huisperceel is gesticht*, gelegen tussen de Boomberglaan, de Albertus Perkstraat, de Spieghellaan en de Peerlkampaan.

Wie kan beter hebben geweten dan Albertus Perk junior hoe het Lindenheuvel aan de Peerlkampaan verder vergaan is. Zijn overlevering uit 1910 wordt ondersteund door de bouwsporen van hergebruikt bouw materiaal in de muren van Peerlkampaan 18-20. Het is aannemelijk ook op basis van de aanduiding van de belendingen in de akte van scheiding, dat het *grootte huisperceel*, dat bij de scheiding aan Lamberts werd toegewezen, het huis met de pilaren en met het nu ontdekte fraaie en decoratieve stuc- en schilderwerk is. Als het hier werkelijk om het oorspronkelijke Lindenheuvel gaat zou de letter L in de nu gevonden medaillons

De sierlijke letter L in een medaillon is een terugkerend motief in het fries onder de daklijst. Is dit oorspronkelijk een verwijzing naar Van der Linden?. (coll. mon.zorg Hilversum)

hiervan een bevestiging kunnen zijn. Dat ook de volgende eigenaren van het pand, Van Lennep en Lamberts, een L als initiaal voerden zou dan een gelukkig toeval kunnen zijn geweest?

Cultureel erfgoed uit de periode van de jongere bouwkunst

De weg naar de beschermde status van Peerlkampaan 18-20 is niet zonder hindernissen verlopen. Al in december 1994 hadden de Hilversumse Historische Kring "Albertus Perk" en de Stichting "Hilversum Pas Op!", uit zorg voor het voortbestaan van de door brand geteisterde villa, een verzoek tot bescherming aan de minister gericht. Over de verdere gang van zaken is in *Eigen Perk* uitvoerig bericht.

De villa behoort – in herbouwde toestand – tot het cultureel erfgoed uit de periode 1850-1940, de zogenoemde MIP-periode. MIP staat voor Monumenten Inventarisatie Project, een project dat de afgelopen jaren is uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden in opdracht van het rijk. In elke gemeente in Nederland werd de belangwekkende bouwkunst en stedenbouw uit de periode 1850-1940 geïnventariseerd. Het leverde niet alleen een volledig overzicht op, maar vooral ook uitgebreide kennis van dit waardevol cultureel erfgoed.

De selectie van panden en stedenbouwkundige structuren die in aanmerking komen om aangewezen te worden als beschermde monumenten en dorpsgezichten, het Monumenten Selectie Project, is vrijwel afgerond. De feitelijke registratie van deze monumenten en gezichten kan enkele

jaren op zich laten wachten. De voorgestelde selectie, gepresenteerd als de concept indicatieve lijst (CIL) betekent heel wat werk voor de gemeente. De gemeente moet de belangenonderzoeken doen en de raad formuleert uiteindelijk een advies aan de staatssecretaris. De staatssecretaris zal tenslotte een beslissing nemen over het wel of niet op de monumentenlijst plaatsen van de voorgestelde panden en structuren. Hilversum is bij uitstek de stad van de jongere bouwkunst. Op de CIL staan ruim 100 potentiële rijksmonumenten en drie te beschermen gezichten: het noordwestelijk villagebied, uitbreidingsplan Zuid en uitbreidingsplan Oost van W.M. Dudok.

Het aanwijzingsbeleid van de rijksoverheid is erop gericht de aanwijzing van beschermde monumenten uitsluitend te doen plaatsvinden in het kader van het Monumenten Selectie Project. Incidentele verzoeken, zoals in het geval van deze villa, kunnen alleen tot aanwijzing leiden als er sprake is van *evident* rijksbelang en van een bedreiging van het voortbestaan. In eerste instantie werd het verzoek om het Huis met de Pilaren alvast te plaatsen afgewezen omdat aan de twee voorwaarden niet werd voldaan. Toen tijdens de restauratie het zeldzame gedecoreerde fries werd ontdekt, waarvoor overigens geen middelen meer in de buidel te vinden waren, was een heroverweging met positief resultaat onvermijdelijk.

De omschrijving van een monument bevat een inleiding, waarin de geschiedenis en eventuele wetenswaardigheden worden verhaald, een feitelijke omschrijving en een waardering. De waardering van het Huis met de Pilaren luidt: *De 19de eeuwse villa met bijbehorende erfscheiding is van algemeen belang wegens architectuur- en cultuurhistorische waarde als gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een villa in neo-classicistische stijl en wegens het zeldzame fries onder de daklijst met 'sgraffito'-decoraties op donkere terracottategels met diverse klassieke motieven. De beeldbepalende, tegenover het later aangelegde Rosarium gelegen villa is tevens van belang wegens situationele als ook ruimtelijk-historische waarde als kenmerkend element in de voor het noordwestelijke deel van Hilversum karakteristieke ontwikkeling van laat-19de eeuwse villaparken.*¹⁶ Dit alles geeft genoeg aanleiding om hier dieper in te gaan op de architectuur en de decoraties van deze bijzondere villa.

Recente opname van de herbouwde en gerestaureerde villa. Onder de gootlijst is de strook cassettes te zien met de grotendeels nog met verflagen afgedekte illustraties. (coll. mon.zorg. Hilversum).

J.D. Zocher jr., architect van Lindenheuvel?

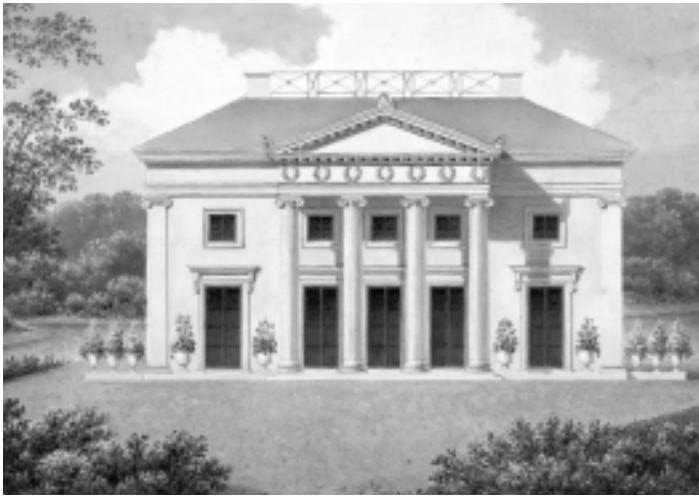
Jan David Zocher jr. (1791-1870) was de zoon van de bekende tuinarchitect Johan David Zocher sr. (1763-1817), en dat is mede de verklaring voor de sterke relatie tussen de architectuur en het omringende landschap die aanwezig is in zijn werk. De vraag die zich direct opwerpt is, of Zocher ook een tuinontwerp heeft gemaakt bij het huis Lindenheuvel. Als we de situatiekaart van de buitenplaats Vogelenzang bekijken, vallen direct op de delen waarin de informele paden en de vijver temidden van oude beukenlanen liggen. Zouden deze elementen restanten zijn van een tuin in de (Engelse) landschapsstijl, vroeger behoord hebbende tot het oude Lindenheuvel? Zocher beschouwde water als een belangrijk element in de omgeving van het huis van een buitenverblijf. De vijver en beukenlanen zijn destijds na de sloop van Vogelenzang, op aandringen van W.M. Dudok, behouden. Enkele van Zochers belangrijkste opdrachtgevers, zoals Sillem, Van der Hoop en Stoop behoorden tot de bank van Hope en Co. Zijn grootvader, Johan Georg Michaël Zocher (1738-1800) had al voor Henry Hope gewerkt. Één van de percelen waaruit Joannes van der Linden de buitenplaats Lindenheuvel vormde, kocht hij van enkele Amsterdammers, waaronder ene Hope.

Zocher werd gevormd in de classicistische traditie, met name in Frankrijk maar ook in Engeland. Hoewel het neo-classicisme in zijn werk overheerst, ontwierp hij ook in de neogotische stijl en de rustieke landschappelijke stijl. Enkele jaren ge-

leden is een studie verschenen van Constance Moes naar aanleiding van de vondst van een collectie tekeningen van J.D. Zocher jr. en zijn zoon L.P. Zocher in een blikken doos op een zolder.¹⁷ Het verhaal gaat dat de rest van het archief door een familielid uit woede in brand is gestoken.

De neo-classicistische villa's worden gekenmerkt door een in het algemeen gepleisterd, blok-vormig volume op een plint, horizontaliteit, regelmaat, symmetrie en klassieke elementen zoals zuilen en frontons. Zocher hield zich daarbij niet aan bepaalde regels maar combineerde verschillende ontwerp-uitgangspunten tot een decoratief geheel. Zijn kennis van het, op de villa's van de architect Palladio geïnspireerde, Engelse landhuis en de natuurlijke omgeving waarin de villa's werden gebouwd, kunnen hem geïnspireerd hebben om een rustiek karakter aan de ontwerpen te geven. Zo staat 'onze' villa via enkele treden aan de voorzijde in contact met de tuin en bepalen de portico, uitstekende daklijst en het schilddak met hoge schoorstenen de rustieke sfeer. Decoraties in het fries, waaronder eikenbladkransen en palmetten, schrijft Moes als neo-Griekse decoraties toe aan de invloed van K.F. Schinkel uit Duitsland.¹⁸

De periode 1830-1850 is Zocher's meest productieve periode geweest. Terwijl Zocher bezig was met het ontwerp van de buitenplaats Spaarnberg in Santpoort (Velsen), kan hij ook Lindenheuvel ontworpen hebben. Aan Spaarnberg, het zomerverblijf van de Amsterdamse bankier Adriaan van

Op deze tekening presenteerde Zocher een klein landhuis in een zorgvuldig ontworpen parkachtige omgeving, terwijl potten met bloemen de villa omlijsten (uit: Moes).

der Hoop, werkte hij van 1834 tot 1846. De villa werd in 1839 gebouwd, in 1950 afgebroken.

J. Craandijk vertelt tijdens zijn wandelingen door Nederland in 1887 over Spaarnberg: *Frisch en vrolijk ziet alles er uit, paden en grasperken en bloembedden en sierplanten, de vijvers met hun zwarte zwanen en bontgevederde eenden, de herenkamp met zijne vlugge, sierlijke bewoners, de beelden en vazen op het groote grasplein voor het huis, niet het minst de roomkleurig gepleisterde huizinge zelve, met haar breed, eenvoudig, door een gekleurde fries met palmetversiering gedekt front en haar nieuwe uitnemend fraaije serre, die haar hooge spiegelruiten onder de begroeide 'laube' nevens de veranda en het balkon van de zijgevel vertoont. (...) Het geheel is in edelen smaak opgetrokken en versierd, rijk zonder overlading, ernstig maar vriendelijk en daarmee in overeenstemming is de schoone, in Pompeijischen stijl bewerkte corridor (...). Ook hier, gelijk op zoo menig buitenverblijf bij Haarlem, maar ook elders door het gansche land, werd het huis en de aanleg beiden ontworpen door den hoogst bekwaamen en smaakvollen Zocher, wiens bouwwerken overtroffen zijn, maar wiens parken wellicht nog niet zijn geëvenaard.*¹⁹

Spaarnberg was een buitenverblijf van forse afmetingen. Gezien de omvang van het Huis met de Pilaren ligt ook een vergelijking met kleinere projecten voor de hand. De kleinere villa's werden in het algemeen ontworpen op een vierkante of rechthoekige plattegrond, met gepleisterde ge-

vels van vijf vensterassen breed met in het midden vrijwel altijd een portico. De meest treffende voorbeelden vinden we in de tekeningencollectie. Ter illustratie leggen we één presentatietekening van een klein landhuis in neo-classicistische stijl naast een foto van het Huis met de Pilaren.²⁰

Het blokvormige volume met de roomkleurige gepleisterde gevels bevat twee bouwlagen en een geaccentueerde middenpartij met links en rechts daarvan een vensteras. Met name voor de middenpartij koos Zocher steeds een andere uitwerking. Opvallend, en op de tekening ook zichtbaar, is dat Zocher vaak zuilen en pilasters in de kolossale orde toepaste. Kolossale orde betekent het over meer dan één bouwlaag laten doorlopen van de zuilen of pilasters. Vanaf de portico bereikt men via enkele treden de tuin. De villa is op de presentatietekening in een natuurlijke omgeving gezet, Zocher was tenslotte ook landschapsarchitect. De villa wordt omlijst door vazen met bloemen. In de Staat van den Inboedel van Lindenheuvel uit 1880 treffen we ook maar liefst 1.000 potten met bloemen aan. Het schilddak, een element dat eigenlijk vreemd is aan de neoclassicistische architectuur, is ook hier toegepast. Wanneer wij het Huis met de Pilaren bezoeken valt het ons altijd op dat de ingang in de architectuur niet duidelijk wordt aangegeven en ook geen prominente plaats inneemt in de zijgevel. In de neo-classicistische ontwerpen van Zocher lijkt de ingang ook een relatief ondergeschikte plaats te krijgen.

Het realiseren van ruimtelijke eenheid en eenheid in bouwstijl was in een villapark moeilijk te realiseren wanneer de kavels afzonderlijk werden verkocht en bebouwd. Het ontwerp van Zocher voor een villapark doet wel denken aan de sfeer en opbouw van het villaparkje rondom het rosarium. (uit: Moes, en coll. Goois Museum).

De kenmerken die in deze voorbeelden steeds terugkeren zijn:

- de neo-classicistische blokvorm ter hoogte van twee bouwlagen op een lage plint;
- de gepleisterde lichtgele of roomkleurige gevels die horizontaal worden ingedeeld door cordonlijsten en fries, en vertikaal door pilasters;
- een middenpartij met (Dorische) zuilenportico, die via enkele treden in verbinding staat met de tuin, links en rechts geflankeerd door een eventueel naar voren springende vensteras;
- de toepassing van het schilddak;
- de decoraties in het fries (echter vrijwel altijd slechts bestaande uit palmetten of eikenbladkransen) en
- de *fenêtres à terre* met geprofileerde omlijsting, hoewel deze bij het Huis met de Pilaren niet in glas doorlopen tot aan de onderdorpel, maar met een borstwering zijn uitgevoerd.

Frappant is voorts, dat in het artikel over het oude Lindenheuvel in *Wij in Hilversum* onder meer wordt verwezen naar enkele villa's in de omgeving van Haarlem, die dezelfde architectuur vertonen met gebruikmaking van dezelfde motieven. Zocher woonde en werkte in Haarlem. Zou de auteur van het artikel op Spaarnberg hebben gedoeld?²¹

In dit verband is het ook interessant te wijzen op een ontwerp van een villapark van J.D. en L.P. Zocher van rond 1860 waaruit onmiskenbaar de sfeer van de bebouwing van het park rondom het Rosarium spreekt. Wij zouden graag antwoord vinden op de vraag in hoeverre de gebroeders De Groot zich bij de ontwikkeling van dit park hebben laten inspireren door de Zochers. Met name L.P. Zocher introduceerde in zijn ontwerpen asymmetrie en vakwerkelementen. Tenslotte waren zij eigenlijk ook projectontwikkelaars die waarschijnlijk de architectuur vol-

gens voorbeelden en modellen ontwierpen en verkochten.

Ontwerp van Salm?

Zo langzamerhand waren we er redelijk van overtuigd dat het ontwerp van de oorspronkelijke villa voorzichtig toegeschreven zou kunnen worden aan J.D. Zocher jr. Maar wederom werden we opgeschrikt door een telefoontje van de heer Brons. Hij had iemand bij zijn tuinhok getroffen, die meende dat de villa een ontwerp was van de hand van de Amsterdamse bouwmeester A. Salm GBzn (1857-1915), en dat de tekeningen zelfs in het archief van Salm aanwezig zijn. We zijn natuurlijk terstond naar het gemeentearchief in Amsterdam afgereisd om het archief van G.B. Salm en A. Salm GBzn door te spitten. Bij het zien van de tekeningen, met zuilenportico en schilddak op neoclassicistische architectuur, konden we de associatie wel begrijpen, maar echt verbaasd waren we niet dat het niet 'onze villa' was.

“Als stenen konden spreken” (bouwhistorisch onderzoek)

Een van de meest brandende vragen die ons bezig bleven houden was of we de kans kregen om aan de hand van bouwhistorisch onderzoek vast te stellen of de villa herbouwd was. Zou de villa ons via haar materialen en bouwsporen zelf kunnen vertellen of het bouwjaar 1836 en de verplaatsing rond 1880 aannemelijk zijn? Een restauratie is het aangewezen moment om dit te bekijken.

Enige data: In 1876 werd de Peerlkampaan aangelegd. In 1878 spreekt J. Craandijk in zijn *Wandelingen door Nederland* nog over het *heerenhuis van Lindenheuvel* aan de 's-Gravelandseweg.²² A. Perk jr. meldde in het al eerder genoemde artikel, dat het gesloopte gebouw van Lindenheuvel met enige wijzigingen was verplaatst. Ook vermeldde hij, dat de buitenplaats in 1880 in publieke veiling werd aangekocht door Chr. van Lennep.²³ In *Wij in Hilversum* wordt 1882 genoemd als jaar waarin de villa steen voor steen werd afgebroken en weer opgebouwd.

Uit het bouwtekeningenarchief kon worden opgemaakt, dat de villa op de huidige plaats vanaf 1926 is verbouwd en aangepast. Dat betreft bijvoorbeeld het aanbouwen aan de achterzijde en het splitsen van de villa. Ons intrigeerde met name de rechter zijgevel. De aanwezigheid van twee ge-

velbeëindigingen in de vorm van bloktandpilasters met diamantkopmotief zouden kunnen wijzen op een vroege uitbreiding. Daarnaast geven de plaats en de beperkte maat van het trappenhuis aanleiding te vermoeden dat de indeling gewijzigd is.

Zoals hierboven beschreven, stond in de inboedelstaat van 1880 te lezen welke ruimten de oorspronkelijke villa bevatte.²⁴ Op de zolderverdieping een vliering met dienstbodenkamers, zolderruimte, logeerkamertje, naaikamertje, portaal en trap; op de verdieping: slaapkamer (met 4 gordijnen), slaapkamer van de juffrouw, kleine logeerkamer, kamer aan den trap (met 4 gordijntjes), trap, kabinetje (met twee stel gordijnen), balkonkamer (met 4 gordijntjes), grote logeerkamer (met 6 gordijntjes); op de begane grond: zaal (met 4 stel katoen damasten glasgordijnen), tuinkamer (met 3 stel neteldoeksche glasgordijnen), vestibule, keuken; en een kelder. De opsomming van het aantal gordijnen geeft nader inzicht in het aantal vensters per ruimte. Aan de hand van deze gegevens is de indeling nader te bepalen.

De binnenkant van de muren leverde sporen op die wezen op hergebruik van materialen. De muren werden in bakstenen van verschillende soorten en afmetingen opgetrokken. Achter het latere betengel en achter latere stuclagen troffen we stenen aan, die beschermd zijn en stenen, waarop de oude stuclagen met okergele muurverf nog aanwezig waren. Op de verdieping bevindt zich in de muur bij de trap een rondboog, waarvan we de functie op

De gevel van Studentensociëteit Phoenix in Delft. Onder de gootlijst en in de tympanen komt sgraffitowerk voor. Enkele jaren geleden is de gevel gerestaureerd. Het lijkt erop, dat de afbeeldingen toen geschilderd zijn. (coll. mon.zorg. Hilversum)

Het vereist voorzichtigheid en zorgvuldigheid om de decoraties bloot te leggen zonder ze te beschadigen. De restaurateur Erik Tjebbes onderzoekt de voorstelling van een amfora. Het is niet gemakkelijk de gebruikte techniek en de opeenvolgende verflagen te bepalen (coll. mon.zorg Hilversum).

die plaats nog niet hebben kunnen vaststellen.

Is het sgraffito?

Bij het schoonmaken van de gevels werd bevestigd waar de eigenaren tot dan toe slechts een vermoeden van hadden: *bij de juiste inval van het zonlicht op het fries zagen we iets reliëfachtigs*. Onder de vele witte en gele verflagen waren in de cassettes van het fries decoraties aangebracht. Zij bestaan uit zwarte klassieke elementen, waaronder meanderlijsten, amfora's, guirlandes, linten, takken en medaillons, in hoog reliëf aangebracht op een donkere terracotta ondergrond. Opvallend is voorts de sierlijke letter L, enkele malen aangebracht op vazen die worden omkransd door takken. *Er bestaat nog steeds bij menig een verwarring en onduidelijkheid over de technische aspecten. Echter niet over de zeldzaamheid van de decoraties van dit buitengewoon interessante gebouw, aldus de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Volgens een onderzoeker van de dienst gaat*

het hier om *sgraffito*-werk, waarmee in Nederland maar enkele bestaande gebouwen zijn versierd.

Nader onderzoek zal moeten aantonen of het inderdaad *sgraffito*-werk is. Het is een techniek waarbij de voorstelling in een of meerdere lagen pleisterwerk wordt uitgesneden, waardoor tevens verschillende diepten in de in te kleuren voorstelling gebracht kunnen worden. Twee projecten zijn ons inmiddels bekend: Artis in Amsterdam en de sociëteit Phoenix in Delft. De voorstellingen op het gebouw van Artis zijn echter niet zo verfijnd en missen de scherpe ingekerfde randen.

Microscopisch onderzoek

Matthijs de Keijzer van het Instituut Collectie Nederland was zo vriendelijk enkele verfmonsters te onderzoeken op het laboratorium om duidelijker voor ogen te krijgen hoe de decoraties op het fries zijn opgebouwd. Het microscopisch onderzoek van de verflagen heeft opgeleverd dat zwarte verf op een rode ondergrond werd aangebracht. De

cassettenlijsten werden in okergele tinten afgewerkt. Ten aanzien van de rode ondergrond heeft de restauratiearchitect Paul van Vliet gedacht aan Caziuscement. Deze soort rode kunstcement heeft in Nederland aan het eind der 18e en in de eerste helft der 19e eeuw een belangrijke rol gespeeld.²⁵

Wachten op restauratie

Helaas hebben we geen afbeeldingen kunnen vinden waarop de decoraties van het Huis met de Pilaren zichtbaar zijn. Op enkele afbeeldingen is wel een donkerder getint fries zichtbaar, of zijn delen van de gevels geel ingekleurd. De villa staat weer te glinsteren in prachtige gele kleuren. Toch is er in dit stadium niet voor gekozen uitputtend onderzoek te doen naar de oorspronkelijke verftinten van de gevels. Het schoonmaken van de gevels leverde voldoende bewijs op dat de gevels in ieder geval geel waren, en niet wit zoals we ze lang hebben gekend. Zocher vond gepleisterde gevels mooier dan schoon metselwerk en de kleur lichtgeel de aangegeven kleur voor buitenwoonhuizen, waarschijnlijk omdat geel temidden van het groen van de omringende natuur minder hard naar voren komt.

Een uitspraak over de exacte ouderdom van het fries kan nog niet gedaan worden. Gezien de architectuur van Zocher en het klassieke karakter van de decoraties ligt een datering rond 1836 voor de hand. Hoe werden zij dan echter overgebracht bij de herbouw, en eventueel aangevuld?

Als de tijd aanbreekt waarop een aanvang gemaakt kan worden met de restauratie van het fries zal nog veel onderzoek gedaan moeten worden naar de ouderdom en de technische aspecten. Zoals in het bovenstaande te lezen valt, zijn nog veel vragen onbeantwoord. Van het verdere onderzoek, en van de restauratie-methode, zullen wij nader verslag doen.

Noten

1. *Tussen Vecht en Eem*, jaargang 1970-1971.
2. Zie machtiging d.d. 3 november 1834 bij koopacte nr. 162, d.d. 8 november 1834, oud notarieel archief Hilversum (ONAH), Streekarchief voor het Gooi en de Vechtstreek te Hilversum (SAGV). Vlaanderen werd gemachtigd percelen te kopen van Willem de Wit Gerritszoon, Jacob de Groot, Willem Cornelisz. van der Heijden als gemachtigd van Gerritje Glazemaker en Klaas Jansz. Brouwer.
3. Zie koopacte nr. 162, d.d. 8 november 1834, ONAH, SAGV.
4. Zie Moes, Constance D.H., *Architectuur als sieraad van de natuur*. De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zochter jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915), Rotterdam 1991.

5. Zie proces-verbaal van boedelbeschrijving, nr. 245, d.d. 13, 14 en 16 juli 1880, archief notaris Daniel van Dijk, GA Amsterdam.
6. Het betrof de volgende personen (al of niet via gemachtigden):
 - de heer Hubert Jakob Karel Frans Frische, notaris, wonende te Thorn;
 - de heer Jean Louis Mathieu Frische, Rooms Katholiek priester, wonende te Weert;
 - de heer Joseph Eugène Frische, zonder beroep, wonende te Leuven;
 - vrouwe Marie Angeline Frische, weduwe van de heer Jean Gerard Hubert Hermans, zonder beroep, wonende te Heel, gemeente Heel en Panheel;
 - de heer Jan Libert Maximiliaan van Nierbeck, koopman, wonende te Amsterdam, Oudezijds Voorburgwal bij de Kolk 52;
 - vrouwe Mathilde Juliette van Nierbeck, echtgenote van de heer Karel Bellefroid;
 - de heer Karel Bellefroid, ontvanger der belastingen, wonende te Duffel;
 - vrouwe Louise Agnes van Nierbeck, echtgenote van de heer Guillaume Stas;
 - de heer Guillaume Stas, koopman, wonende te Sint Truiden;
 - de heer Hubert van Nierbeck, koopman, wonende te Sint Truiden;
 - de heer Carel Franciscus van Eesbeek, zonder beroep, wonende te Amsterdam, Keizersgracht bij de Hartenstraat nummer 225;
 - mejuffrouw Josephina Marie Catharina van Eesbeek, meerderjarig, ongehuwd, zonder beroep, wonende te Amsterdam, Keizersgracht bij de Hartenstraat, 225.
7. Zie akte veiling onroerend goed, nr. 215 d.d. 29 september 1880, nieuw notarieel archief Hilversum (NNA-H), SAGV.
8. Zie acte de command, nr. 216, d.d. 30 september 1880, NNA-H, SAGV.
9. Wijkregisters Hilversum, 1880-1920, SAGV.
10. Zie bevolkingsregister Hilversum, SAGV.
11. Zie akte van schulderkennis met hypotheek, nr. 187, d.d. 14 juli 1883, NNA-H, SAGV.
12. Zie akten 284 en 286 (1883) en 101 (1884), NNA-H, SAGV.
13. Zie akte van maatschap, nr. 126, d.d. 24 mei 1879, NNA-H, SAGV.
14. Zie akte veiling onroerend goed, nr. 382, d.d. 27 september 1881, notarieel archief Van Dijk, GA Amsterdam.
15. Zie akte van scheiding, nr. 168, d.d. 16 juli 1884, NNA-H, SAGV.
16. Besluit van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, d.d. 17 december 1997.
17. Moes.
18. Moes, pagina 43.
19. Craandijk, J, *Wandelingen door Nederland*, Haarlem 1888, pagina 223-224; zie tevens Rolle, S. *Gisteren.... haast onherkenbaar*, 1982, Spaarnberg.
20. Moes, catalogus van de tekeningen nr. 8.
21. "Het oude Lindenheuvel", *Wij in Hilversum*, augustus 1959, pagina 355.
22. Craandijk, J. *Wandelingen door Nederland*, 2e druk 1882, pagina 29.
23. Perk, A. jr. "Uit de Oude doos", Hilversum, februari 1910, *Tussen Vecht en Eem* (1970-71) pagina 47-50.
24. Als noot 5.
25. *Bouwkonstig Magazijn*, 1834, artikel 111, Binnenlandsche Berigten, pagina 59.